

LIVIU REBREANU

NUVELE

Prefață de
Ion Bogdan Lester

Fișă biobibliografică de
Lucian Pricop

EDITURA LIVIU REBREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

REBREANU, LIVIU

Nuvele/Liviu Rebreanu; pref. de Ion Bogdan Lefter; fișă biobibliografică de Lucian Pricop – București: Editura Liviu Rebreanu, 2020

ISBN 978-973-1898-62-9

I. Lefter, Bogdan (pref.)

II. Pricop, Lucian (ed. st.)

821.135.1-32

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Proza scurtă a lui Rebreanu: lecția varietății (Ion Bogdan Lefter)..</i>	7
<i>Fișă biobibliografică .....</i>	41
<i>Notă asupra ediției .....</i>	43
NUVELE	
Glasul inimii	47
Răfuiala	53
Proștii	66
Culcușul	74
Golanii	88
Dintele	102
Nevasta	119
Ocrotitorul	126
Mărturisire	146
Strănutarea	149
Vrăjmașii	154
Cearta	157
Idilă de la țară	162
Cuceritorul	166
Cerșetorul	173
Bibi	179
Norocul	185
A murit o femeie	190

Respingătoria oamenii și cărti.....	196
Cântecul lebedei	231
Cuibul visurilor	240
Ițic Ștrul, dezertor	249
Ghinionul	266
Omul mic și oamenii mari	272
La urma urmelor...	279
Cumpăna dreptății	284
Dincolo	300
Cinema	310
Războiul	312
Vremuri războinice	315
O scenă	319
Divorțul	322

PROZA SCURTĂ A LUI REBREANU: LECTIA VARIETĂȚII¹

Împotriva prejudecăților

Nuvelele lui Rebreaș compun un „continent“ important al – să acceptăm pentru o clipă comparația – „planetei“ care este opera marului prozator. „Continent“ bogat, cu forme de relief variate și nu rareori atrăgătoare – și totuși unul puțin frecventat. Exploratorii nu se grăbesc să-l bată în lung și-n lat, „hărțile“ pe care le avem sunt aproximative, datând dintr-o epocă mai veche a cartografiei.

Situația se datorează, desigur, unei prejudecăți. În ochii publicului larg și – abia cu o recentă tendință de modificare – și în ai criticii, romanul deține cu mare avans primul loc într-o ierarhie a genurilor și speciilor literaturii, încât nici nu s-a putut pune problema concurenței între *Ion* și *Proștii*, între *Pădurea spânzuraților* și *Ițic Ștrul, dezertor*. Mai mult decât atât: trebuie spus că, în materie de nuvelistică, tocmai Rebreaș e acela care a contribuit decisiv la instituirea unui clișeu dintre cele mai rezistente la noi – acela al nuvelei ca exercițiu de stil în vederea elaborării pânzelor ample, ca „anticameră“ a romanului.

---

¹ Studiul de față reproduce, într-o formă ușor comprimată, prefața ediției Liviu Rebreaș, *Mărturisire* (nuvele și schițe), Selección și prefață de Ion Bogdan Lefter, Editura Militară, București, 1986, reluată în Ion Bogdan Lefter, *Doi nuveliști: Liviu Rebreaș și Hortensia Papadat-Bengescu*, Editura Paralela 45, Pitești-București-Brasov-Cluj-Napoca, 2001. Referirile la „momentul cultural“, la felul în care sunt privite prozele scurte ale lui Rebreaș și genul însuși rămân valabile... (I.B.L.)

GLASUL INIMII

Spre seară, aşa, când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se aşeze pe pragul tinzii, să-şi vâre luleaua de lut roșcat între măsele şi să se certe cu baba:

– Hm... Măă... Ce ştii tu şi cu feciorii tăi?... Voi toţi împreună nu faceţi cât o ceapă degerată...

Baba îi cunoaşte nărvul şi nu prea îl ia în seamă. Sprintenă ca o fată mare, cu zbârciturile obrajilor rumenite de bujală, se învârteşte pe lângă vatră, dă încocace, dă încolo, şi-n cele din urmă răstoarnă pe crupător o mămăligă aburoasă. Iar atunci şi Codrea încețează cu cearta, se mulcomeşte. Îşi ascunde luleaua în chimir, se trânteşte bodogânind pe laviţă, îşi face cruce de trei ori, creştineşte, şi prinde a îmbuca tihnit şi cu chibzuială. După cină umflă iar luleaua, scormoneşte din foc un cărbune potrivit, pâcâie voiniceşte de câteva ori, slobozind fuioare groase de fum alburui pe gură şi pe nas şi pe urmă se lungescă în pat.

Într-un târziu, întreabă trăgănat, cu glas moale:

- Măi babă!...
- Haba, ghiujule?
- Hm... da' ce-o mai fi făcând Ionică?... Hai?
- Păi, Dumnezeu ştie, măi moşnege...
- Da' oare n-o fi flămând?
- Bunul Dumnezeu ştie, că el ne poartă de grija la toţi...

Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă ticăind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împăienjeniți, privește cum clipește jăratecul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți... Un horcăit rar, ușor, cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tângue sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe... Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile...

Așa-i Codrea de-o vreme încocace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâță.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul peticit, țuguiat, pitită sub coasta de molifă din capul satului. Și au trăit... Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap, și nu prea i se împotrivea. Își călca pe inimă, chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lăsa să se sfarne el din gură, să hăpăiască până s-o sătura. Numai câteodată îi treceau sulițe reci prin inimă și o podideau lacrămile... atunci când Codrea ocăra prea rău copiii... O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, săngele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vîrstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blestemem... Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiau într-un plâns amarnic. Iar Codrea se cătrânea, că de ce își mânâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urăti...

Era un moșneag sfâtos Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opcina obrajilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus, spre gropile ochilor, și-n jos, spre colțurile gurii, unde apoi se pierdeau în deslușul perilor bătuți de brumă. Pe umerii lui lați și ciobănoși apăsa povara alor șaptezeci și doi de ani.

Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Siret, aşa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsună mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare... răcnetul luptelor vieții. Și-i plăcea glasurile acelea încâlcite, îl fermecau și-l întărâtau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a băut cu „pământezul“, cu „burcușul“, odată a fost și prizărit printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voioșia. Numai în noianul primejdiiilor i se răvenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!... Și pe urmă a avut copii, i-au năpustit neajunsurile. Păinea ce-o mâncă era străbătută de sudorile muncii neconitenite. Truda și zoala îi mistuiră puterile și pofta de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori gema, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câte-o brazdă pe fața lui Codrea...

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acum sleite de crâncenia vremii. Mintea începea a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pătit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au spălăcit, i s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aievea, unele întâmplări trăite, parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le învâltorește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăret, dar totuși parcă grenadir. Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O căldură priințioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea. Închipuirea îi zboară vioi, grămadăște întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaițomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpastiile măginirii nu o pot opăci în avântul ei năprasnic.

Respect pe Hm... Mă... Ce știți voi?... Eu, când eram în oaste, mă!...
Aia era oștire, nu ca azi...

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte. Bulpii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă. Și semet, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

– Eram odată, mă, cu domnu' căpitan al nostru... cu domnu' căpitan Carlup... Aşa, aşa, Carlup îl chema... Eram în lagăr, mă, la pământez... Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul, și cât ai bate-n palme, ne fură toți boii de la companie... Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu' căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu' asta de pe mine... Hm... Și mi-era milă de domnu' căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate, de mai trăiește... Și mă pun eu, mă, și-mi acătu pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc, până ce dau de vrăjmași într-o poiană. Da' erau mulți, mă... erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncepe a trage, băiete, și trag, și trag, și trag... Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurduca pământul sub picioarele lor... Da' bucuria lui domnu' căpitan când și-a văzut iar boii! Mă! Era cât p-aci să mă înghită de voios... Și deodată își descinde sabia și mi-o dă mie. „Na, Costică! zice. De-acu' înainte tu ești comandanțul companiei!...“ Aşa, zău, mă... Ia vezi aşa, dragii mei!...

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brâzdată. Se uită împrejur și-si întinde fălos ciolanele... Apoi, deodată tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea să împrăștie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un văl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui... Bag seamă, îi vin în minte feciorii, și-i e rușine.

Şapte feciori a avut Codrea, ca șapte feță-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becișnici, numai asta să nu i-o fi ticlit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au aşezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase și lăptoase? L-au făcut de râs, l-au făcut de comedie la lume fugind de la oaste.

Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit, i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil povestile ostășești. Asculta totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea... Într-însul își pusește el toată nedejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănăt lin, slab, în geam. Codrea păsește liniștit la fereastră și întrebă:

- Cine-i?
- Eu...
- Care eu?
- Ionică...

Mustătile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi smucit o mâna vrăjmașă nevăzută. Pe urmă iar întrebă:

- Ai fugit?
- Am venit...

Dintru-nțai, îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar privirea lui încrustată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuiară. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, și-apoi se trânti pe pat și tăcu toată scara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleoștit, destrămat, ca o stafie. Se lăsa încetinel pe vatră, lângă foc, și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughițuri. Apoi, Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească:

– Mi-era dor de-acasă... Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și...

Glasul lui, întrerupt din când în când de sughițele bocite ale babei, răsună duios în liniștea nopții. Codrea însă nu auzea nimic. Cu mâinile împreunate pe piept, zâcea neclintit, ca un mort. Iar

Respinge îsprăvi feciorul, se întoarse către perete și zise aspru, poruncitor:

– Apoi mâine dimineață să te duci înapoi!...

În zori, când căscă ochii, văzu pe baba Firoana, cu ochii înecati în lacrămi, zgândărind la foc, în vatră. Codrea se uită repede împrejur.

– S-a dus? gâlgâi răgușit.

– S-a dus.

O fulgerare dureroasă i se înghesui prin inimă, un val rece îl zgudui prin tot corpul. Vru să spui ceva, dar nu putu scoate niciun glas omenesc. Numai un hropăit lung îi izbuaci din adâncul sufletului.

În bezna ființei lui tulburate se petrețu atunci o schimbare mare, nelămurită. Se zbătea cu o droaie de gânduri și nu le putea desluși. Și din frământările astea mute izvorâră deodată doi stropi argintii, care se rostogoliră repede peste cutele feței, la vale. Iar stropii îi ardeau pielea, îi ardeau sufletul.

E cam mult de-atunci. Acum Ionică e însurat... însurat bine, ca și ceilalți șase. Codrea însă a slăbit rău. De-abia mai poate ieși căteodată din bordel. Și-l mânâncă și tusea. Dar sufletul lui e tămaduit. Nicio grija, nicio supărare nu-l mai necăjește.

În sărbători, când e vremea bună, ieșe în grădiniță, sub un paltin bătrân ca și dânsul, și povestește vecinilor, care se strâng bucurosi în jurul lui... le povestește pățanii năzdrăvane de pe vremea când slujea la împăratul...

– Hm... Măă... Am fost noi odată la manevre, mă, da' departe, tare departe... Am umblat atunci și pe la marginea pământului... Da-i frumos pe-acolo, bre... e numai nisip... nisip mărunte-mărunte ca macu'... Hm... Aşa, mă!...

RĂFUIALA

1

Primenit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru sedea mototol pe laviță, cu coatele răzimate de marginea mesci, cu obrajii scufundăți în găvanele palmelor, privind întă la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvise sumedenie de figuri de gheăță, ciudate și întortocheate, ca visurile urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul să le slovenească... Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlăudioasă, un trup frumos de femeie, proptit, și-n dreapta și-n stânga, pe două matahale sterse și prelinse. Și jur împrejur se încolăcesc de-a valma iczme pocite, subțiri, dintre care se desprind și se împletește, în rotogoale răzleț, cununi de gheăță argintie... Toma părea că începe să înțeleagă rostul acestor chipuri. Își încruntă sprâncenele, ca să le pătrundă mai bine, dar atunci un strop lat de apă se dezghiocă de sub pervaz, se prăvăli în cărligături mărunte peste miezul geamului și, deodată, toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră...

Toma clipi vajnic de două ori, dezvălind doi ochi mari de cărbune stins. O fulgerare de pară lucitoare îi învioră o clipă privirea, o licărire de mânie pătimășă, care însă se încă îndată în nedumerirea ce-i ținea încătușat sufletul. O oboseală i se strecură prin mădulare. Simțea că îi țâșnește ceva din inimă, ceva nedeușit încă, asemuitor și cu durerea, și cu mânia.